

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНИ “ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ В ЕНЕРГЕТИЦІ” У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ЕНЕРГЕТИКІВ-МЕНЕДЖЕРІВ

Постановка проблеми. В основу стратегічного завдання вищої школи покладено необхідність розв’язання актуальних проблем інженерної освіти з урахуванням основних світових тенденцій розвитку перспективних виробничих і соціальних технологій, змін, які відбуваються в характері й організації суспільного виробництва й управління ним та нових суспільних вимог до професійної компетентності, морально-етичних принципів і переконань, життєвих цінностей та ідеалів, а також до професійно значущих особистісних якостей інженерів, які сьогодні більшою мірою визначаються як європейський стандарт (В.Г. Кремень, В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, В.Ю. Биков, С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, В.О. Кудін, О.Е. Коваленко, М.І. Лазарєв, В.І. Луговий, Н.Г. Ничкало, В.В. Олійник, І.Ф. Прокопенко, О.Г. Романовський, Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ та ін.) [1-3, 6, 13 та ін.].

Зазначимо, що відбулись істотні зміни у вимогах до сучасних фахівців, це безпосередньо стосується і фахівців зі спеціальності “Енергетичний менеджмент”. Енергетики-менеджери повинні бути конкурентоздатними, мобільними – це скоріш професіонали-лідери. Саме ці сучасні фахівці повинні вміти працювати в умовах високого рівня напруження, нерідко в екстремальних умовах, змінному середовищі, мислити масштабно і відповідально за наслідки своєї роботи, як правило, управляти підлеглими, маючи для цього значно менше часу. Вони повинні вміти зосередити людей на досягнення конкретної соціально значущої мети, надихати і підтримувати співробітників, не знімаючи з них при цьому відповідальності за успіх тієї чи іншої справи. Отже, робиться акцент на необхідності підготовки не просто фахівців, а фахівців-професіоналів з високим фаховим, управлінським і, головне, особистісним, лідерським потенціалом.

Усе це значно відрізняє професійну діяльність сучасних фахівців від роботи професіоналів у минулому, які ставили на перше місце потреби організації, а не людей, які в ній працюють у ній людей; прагнули уникати ризику (натомість сучасний фахівець-професіонал готовий ризикувати); цікавилися тільки питаннями, що належали до їхньої компетентності (натомість сучасний фахівець-професіонал цікавиться питаннями всієї організації, прагне стати надійним партнером для інших підрозділів); ставилися до людей як взаємозамінного ресурсу організації (сьогодні ставиться до персоналу як до самого цінного ресурсу організації і знає, наскільки важко знайти заміну для гарного працівника) тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості інженерної професійної підготовки сучасних фахівців, дослідження різних її аспектів відбилися у наукових працях О.Е. Коваленко, М.І. Лазарева, Ю.П. Нагірного, О.Г. Романовського та інших [7,12 та ін.]. Специфіці підготовки фахівців з теплоенергетики, розгляду питань з формування технічної компетентності фахівців, особливостей викладання дисциплін циклу професійної та практичної підготовки в галузі теплотехніки, енергозбереження, теплопостачання і опалення присвятили праці Е.Г. Братута, Д.А. Костюк, В.М. Кошельник та інші [5, 9 та ін.]. У той же час високий рівень професійної компетентності енергетика-менеджера не вичерпується тільки знанням своєї спеціальності. Значне місце у становленні фахівця як професіонала своєї справи належить сформованій соціально-психологічній, управлінській компетентності. Проте зазначимо, що системний аналіз наукових джерел з означеної проблеми показує, що проведені дослі-

дження й досі не вичерпують повноти обсягу актуальності і практичної значущості проблем підготовки майбутнього інженера до професійної діяльності під час навчання у ВТНЗ, оскільки вона пов'язана з можливістю вирішення низки суперечностей, які мають місце у підготовці сучасних кадрів, торкається питань підвищення якості професійної підготовки інженерів нової генерації.

Мета статті полягає, по-перше, у виявленні підходів до визначення “зміст освіти”; по-друге, у розкритті сутності оновлення змісту освіти управлінської підготовки бакалаврів спеціальності “Енергетичний менеджмент”, спрямованої на формування конкурентоздатних фахівців в умовах інноваційного розвитку суспільства в процесі фахової підготовки в технічному університеті на прикладі навчальної дисципліни “Основи управління в енергетиці”.

Виклад основного матеріалу. Зміна вимог до сучасних інженерів-енергетиків-менеджерів потребує забезпечення випереджального характеру фахової підготовки. Інноваційні та інтеграційні підходи у їх підготовці мають бути спрямованими на *зміну змісту освіти, що передбачає*: по-перше, виключення застарілих дисциплін; по-друге, реорганізацію змісту дисциплін, що належать до циклі як гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, так і фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін; по-третє, включення у навчальні плани нових дисциплін, що відбивають досягнення сучасних наукових досліджень, які відповідають вимогам часу.

Необхідно відзначити, що до поняття “зміст освіти” у різні періоди підходили по-різному. Так, одна з концепцій змісту освіти трактує його як педагогічно адаптовані основи наук, залишаючи осторонь інші якості особистості, такі, як здатність до творчості, уміння реалізовувати свободу вибору, справедливе ставлення до людей тощо. Ми поділяємо думку П.І. Підкасистого, який зазначає, що цей підхід спрямований на залучення студентів до науки й виробництва, але не до повноцінного самостійного життя в демократичному суспільстві. Людина тут фактично є чинником виробництва [11].

Згідно з іншою концепцією зміст освіти розглядається як сукупність знань, умінь і навичок, що повинні бути засвоєні учнями. І.Ф. Харламов вважає, що “під змістом освіти слід розуміти ту систему наукових знань, практичних умінь і навичок, а також світоглядних і морально-естетичних ідей, якими необхідно опанувати учню в процесі навчання” [15, с. 128]. Це визначення припускає, що оволодіння знаннями й уміннями, які належать до тих же самих основ наук, дозволить людині адекватно функціонувати всередині існуючої суспільної структури. Виходить, що можна зажадати від людини, щоб вона знала і вміла, – і цього вистачить. У цьому випадку і вимоги до освіти відповідні: досить передати поколінню, що підростає, певний обсяг знань і навичок з рідної мови, математики, фізики й інших навчальних предметів.

У сучасних умовах розвитку освітньої системи всього цього вже недостатньо. Науково-технічний прогрес і – як його наслідок – зростання виробництва й розвиток інших сфер людської діяльності ставлять перед вищою школою принципово нові завдання формування й розвитку особистісних якостей майбутніх фахівців, а також підвищення рівня їхньої професійної підготовки. Тільки взаємозалежний комплекс професійних знань і особистісних якостей може визначати рівень професіоналізму сучасного фахівця та його готовності до ефективної діяльності за обраним фахом.

У сучасній дидактиці, у тому числі дидактиці вищої школи, набули поширення засади чотирикомпонентної структури змісту освіти (І. Лернер) [10], згідно з якими зміст професійної освіти зумовлений вимогами суспільства до майбутніх фахівців інженерно-технічного профілю, на досягнення яких мають спрямовуватися зусилля педагогів і суб'єктів навчання в навчальних закладах відповідного рівня. Він містить такі взаємопов'язані компоненти: 1) систему знань, засвоєння яких формує адекватну діалектичну картину світу та озброює правильним методологічним підходом до пізнавальної

і практичної діяльності; 2) систему інтелектуальних і практичних умінь і навичок, покладених в основу конкретної практичної діяльності; 3) риси творчої діяльності, що забезпечують готовність до розв'язання нових проблем, творчого перетворення дійсності; 4) систему світоглядних і поведінкових якостей особистості, які є основою гуманістичних переконань та ідеалів.

На даний момент існує кілька підходів до формування змісту освіти. Так, В.П. Андрущенко відзначає, що всі зміни у змісті освіти повинні бути пов'язані з “його переорієнтацією на людські, життєві цінності”. І головним моментом тут повинна бути гуманізація вищої освіти. За його словами, “центральна магістраль гуманізації проходить через зміст освіти: від фізики і математики й інших природничо-технічних (інженерних, технологічних) дисциплін – до філософії, соціології, правознавства, до всієї гуманітарної складової системи освіти у вузькому змісті цього поняття” [1, с. 13].

С.У. Гончаренко вважає, що визначення змісту освіти “впливає з її основної функції – прилучити молодь до загальнолюдських і національних цінностей”. Учений відзначає, що це – система наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичні вміння, навички і способи діяльності, досвід творчої діяльності, світогляді, моральні, естетичні ідеї і відповідну поведінку, якими повинен оволодіти учень у процесі навчання [2, с. 137]. Не можна не погодитися з думкою вченого, що на зміст освіти впливають як об'єктивні (потреби суспільства в рівні розвитку робочої сили; розвиток науки і техніки, що супроводжується появою нових ідей, теорій і докорінних змін техніки і технологій та ін.), так і суб'єктивні (політика, методологічні позиції вчених тощо) чинники. Педагогічними вимогами до змісту освіти варто вважати формування гармонійно розвинутої, суспільно активної особистості, громадянина і патріота України.

Існує підхід до змісту освіти, відповідно до якого освіта – один з факторів економічного і соціального прогресу, орієнтований: на забезпечення самовизначення особистості, створення умов для її самореалізації; розвиток суспільства; зміцнення й удосконалювання правової держави.

Аналізуючи наявні в педагогічній літературі підходи до визначення змісту освіти і практики його формування, відповідно до “Закону про освіту” і “Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті”, М.В. Фоміна [14],

Т.О. Шаргун [16], О.Л. Коношевський [8] вважають, що зміст освіти повинен визначатися характером і структурою майбутньої професійної діяльності фахівця та відбивати поточні й перспективні потреби суспільства, його вимоги до професіоналізму та особистісних якостей фахівця.

На думку Р.С. Гуревича, зміст освіти сьогодні розглядається як система сучасних наукових знань і передових способів діяльності, а також суттєвих елементів пошукової роботи, раціоналізаторської і винахідницької діяльності, що готує їх до професійної діяльності на виробництві, до співпраці в колективі. Цілком можна погодитися з думкою автора, який вважає, що зміст професійного навчання – педагогічно обґрунтована та логічно впорядкована наукова інформація, що має професійну спрямованість і визначає навчальну діяльність з метою оволодіння всіма компонентами професійної підготовки відповідного рівня і профілю [3, с.15].

Нам імпонує думка О.Е. Коваленко, яка відзначає, що зміст навчання – це система, що має свою внутрішню й зовнішню структуру. Головною ознакою системи є її цілісність, яка визначає її функціонування завдяки зовнішнім і внутрішнім зв'язкам. У разі порушення зв'язків система не працює або набуває іншої властивості. Отже, наявність компонентів та їх взаємозв'язків відіграє суттєву роль у змісті навчання. Виключення з навчального плану певної дисципліни або невиправдане перенесення її вивчення негативно впливає на якість підготовки майбутніх фахівців інженерно-технічного профілю.

Автор вважає, що кожен елемент системи змісту навчання повинен знаходитись на певному місці і виконувати свої функції у взаємозв'язку з іншими елементами [7, с.53].

Загальноприйнятим є твердження, що зміст навчання не можна розглядати незалежно від процесу навчання. Так, Т.О. Шаргун відзначає, що зміст навчання – це те, що пропонується студентам та засвоюється ними у відкритому вигляді через навчальний матеріал, та у прихованому вигляді через форми, методи та види діяльності, які програмуються освітою як процесом [16, с.53]. Із цього випливає, що зміст навчання виконує мету не тільки визначення необхідного обсягу інформації, але й розвиваючу та виховну. Від того, як побудована система змісту навчання, які її елементи та взаємозв'язки, залежить кінцевий результат професійної підготовки.

Зміст освіти повинен сприяти взаєморозумінню і співробітництву між людьми, незалежно від расової, національної, етнічної, релігійної і соціальної приналежності, ураховувати розмаїтість світоглядних підходів, сприяти реалізації права думок особистостей, які навчаються за вільним вибором, і переконання. Зміст освіти визначається освітньою програмою (програмами), що розроблена, прийнята і реалізована освітньою установою самостійно [13].

Отже, зміст освіти повинен забезпечувати: по-перше, адекватну світовому рівню загальну і професійну культуру суспільства; по-друге, формування рівня знань, адекватних сучасному рівню, тих, хто навчається, і рівню освітньої програми (ступені навчання) картини світу; по-третє, інтеграцію особистості в національну і світову культуру; по-четверте, формування людини і громадянина, інтегрованого в сучасне суспільство і націленого на вдосконалювання цього суспільства; по-п'яте, відтворення і розвиток кадрового потенціалу суспільства. Якість професійної підготовки, а отже, професійної освіти визначається нині не лише кількістю і змістом предметів, формами та методами організації навчального процесу, а й розвитком і стимулюванням у майбутніх фахівців-інженерів різного технічного профілю – пізнавальної активності та прагнення до пошукової діяльності, формування творчої самостійності й ініціативи, які розглядаються як підґрунтя до особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення. Про це вже йшлося у попередніх працях [5, 6, 12 та ін.].

Необхідно зазначити, що одним з головних моментів реформування освіти повинно бути надання вищим навчальним закладам права самостійного вибору їх змісту, програм і технологій введення дисциплін “на вибір”, вибору форм, методів і способів навчання й виховання студентів. Введення дисциплін “на вибір” уже давно практикується в різних зарубіжних університетах. Наприклад, Гарвардський університет ще на початку 90-х років пропонував на вибір приблизно 620 навчальних курсів різного рівня за окремими і інтегрованими дисциплінами [4,6].

Кафедрою педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” за безпосередньої участі автора відповідно до концепції підготовки майбутніх інженерів до управлінської діяльності (автор – О.Г. Романовський) та концепції розвитку і реалізації особистісно-професійного потенціалу майбутнього інженера (що зараз трансформована в концепцію формування майбутнього інженера до професійного самовдосконалення, автор – О.А. Ігнатюк) розроблена та впроваджена в процес навчання низка нових інтегрованих курсів (управлінських дисциплін), що передусім повинні сприяти формуванню гармонійної особистості інженера-керівника, наголосити на управлінському складнику в інженерній діяльності та професійній підготовці.

Дійсно, перехід до ринкових відносин пов'язується зі створенням нової, більш ефективної системи управління. Вже неодноразово було акцентовано, що сучасний розвиток суспільства характеризується своїми особливостями. Не можна не зазначити, що сучасна інженерна діяльність все більше ускладнюється. Розширився склад її функцій.

Так, залежно від профілю інженера (наприклад, технологічного, енергетичного, механічного, економічного) збільшилася частка управлінської функції – до 18-21 %, організаційної функції до 16-22 %, комунікативної функції – до 12-27 %, діагностичної функції – до 18-32 % [6]. Тобто ці зміни повинні відбитись у змісті фахової підготовки. Отже, виникає необхідність удосконалення змісту професійної підготовки.

Розкриємо характеристику управлінського складника системи підготовки до професійної діяльності майбутнього інженера-енергетика-менеджера, підготовка якого здійснюється в національному технічному університеті “Харківський політехнічний інститут” на кафедрі теплотехніки.

Основними принципами формування змісту фахової підготовки майбутнього інженера-енергетика-менеджера до професійної діяльності вважаються дидактичні *принципи* (науковості в професійному навчанні, систематичності та послідовності, зв'язку теорії з практикою, проблемності, наступності, технологічності, системності), які, по-перше, визначають концептуальні ідеї щодо відбору та структурування змісту професійної підготовки майбутнього інженера під час навчання в технічному університеті; по-друге, забезпечують цілісність реалізації змісту професійної підготовки майбутніх інженерів на освітньо-кваліфікаційних рівнях бакалавра, спеціаліста, магістра; по-третє, детермінують проектування та формування змісту професійної підготовки майбутнього інженера до особистісно-професійного розвитку і самовдосконалення [5].

Зазначимо, що навчальна дисципліна “Основи управління в енергетиці” викладається студентами за програмою бакалавр із залученням викладачів кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами.

Предметом наукової дисципліни “*Основи управління в енергетиці*” є досвід функціонування галузі в нових умовах господарювання, знання основ менеджменту в енергетиці, загальних питань щодо паливно-енергетичного комплексу, організаційних структур підприємств електроенергетики та енергетичних служб користувачів електроенергії, оперативного-диспетчерського управління в електроенергетиці, загальних основ управління, його соціальної сутності, управлінських функцій та принципів управління, правил та норм поведінки людини, яка обіймає посаду керівника будь-якої за своїми розмірами та кількістю співробітників соціальної системи.

Курс “*Основи управління в енергетиці*” розкриває принципово новий підхід до формування моделей і методів управління в системі “людина-техніка” та соціальними системами в умовах ринку; основні вимоги до професійних й особистісних якостей сучасного фахівця – інженера-енергетика-менеджера; зміст функцій і принципів управління, а також роль управлінської діяльності. Розкрито сутність професійної діяльності інженера-енергетика, функції сучасного інженера-керівника енергетичного профілю, шляхи побудови професійної кар'єри, структуру особистісно-професійного потенціалу фахівця, умови і технології його розвитку, реалізації та самовдосконалення.

Модернізація змістового складника навчального курсу “Основи управління в енергетиці” передбачає внесення нових тем, вивчення яких сприятиме розвиткові особистісно-професійного потенціалу майбутнього енергетика-менеджера, його професійно важливих якостей. У змістовій частині курсу є теми, що формують:

- знання управлінських принципів, методів та розуміння структури управління – є найважливішими показниками професійної підготовки керівника;
- знання управлінських технологій – це один із найважливіших показників професійної підготовки майбутнього інженера. В курсі значне місце посідає блок, який присвячений формуванню різних видів професійної компетентності майбутнього інженера, серед яких виокремлюються соціально-психологічна, аутопсихологічна та інші компетентності: знання, уміння та навички в цих питаннях будуть корисними майбутньому інженеру, не лише як професіоналу (тому що на виробництві він виконує вихов-

ну, педагогічну функцію), а перш за все як особистості, яка прагне стати конкурентноздатним, мобільним професіоналом;

- знання психологічних, стратегічних та технічних аспектів управлінської діяльності керівника, що дають можливість більш ефективно, використовуючи у своїй роботі новітні досягнення як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, впливати на підлеглих і колектив у цілому, виконувати свої функції на професійному рівні;

- знання змісту готовності майбутнього фахівця енергетично-управлінського профілю до професійної діяльності, а також морально-етичних, естетичних та соціально-психологічних аспектів підготовки майбутніх фахівців енергетично-управлінського профілю в сучасних умовах проблем і суперечностей соціального управління;

- знання особливостей управління в екстремальних ситуаціях, розроблення соціальних технологій управління в них, шляхів ефективності управління, управління персоналом і прийомів психологічного впливу на людину та навичок управління в різноманітних виробничих ситуаціях, а також вирішення конфліктних ситуацій у колективі; розкриваються питання соціалізації майбутніх інженерів-керівників та нових підходів до питань підготовки майбутніх керівників-лідерів;

- знання питань і прийомів самоменеджменту, формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, визначення мотиваційної, когнітивної та практичної готовності до професійного самовдосконалення, готовності до самоуправління, психологічного впливу на людину та навичок управління в різноманітних виробничих ситуаціях, а також запобігання та розв'язання конфліктних ситуацій у колективі.

Програма курсу містить тестові методики, які мають допомогти студентам реально оцінити власний особистісно-професійний потенціал, свої здібності до професійної діяльності та різних її аспектів, психологічний профіль та професійно важливі якості.

Згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, студент, що успішно засвоїв даний курс, повинен *знати*: основні теоретичні поняття та категорії управлінської діяльності; соціальну сутність управління; основні функції управління; основні принципи управління; методи управління; організаційну структуру управління; ієрархічну структуру енергосистеми; специфіку властивостей енергосистеми; особливості оперативного управління в електроенергетиці; організацію оперативно-диспетчерської роботи; шляхи вдосконалення організаційної структури в електроенергетиці; психологічні особливості управлінської діяльності; класифікацію та вимоги до управлінських рішень; модель поведінки керівника у процесі прийняття управлінських рішень; стратегічні концепції управління персоналом; основні напрями та методи управління кадрами – від мистецтва переконувати до управління колективом у цілому; психологічні прийоми впливу керівника на оточення.

Студент повинен *уміти*: сприяти ефективності діяльності енергетичних систем на різних рівнях; керувати людськими ресурсами; визначити рівень розвитку свого особистісно-професійного потенціалу та своїх підлеглих; керувати собою; володіти техніками самоменеджменту; враховувати у своїй діяльності зміни зовнішнього середовища та їх вплив на стан соціально-економічної системи; делегувати повноваження; моделювати успішну діяльність; проводити ділові наради, збори; працювати з діловими паперами та іншою кореспонденцією; спілкуватися в колективі; знаходити компромісні рішення проблем під час виникнення конфліктних ситуацій; володіти психологічними технологіями впливу на особистість і соціально-психологічними технологіями впливу на малі й великі соціальні групи, а також акмеологічними технологіями особистісного розвитку та самовдосконалення.

Навчальний курс „Основи управління в енергетиці” вивчається шляхом розкриття сутності навчальних тем курсу на лекціях та закріплення теоретичного матеріалу на семінарських заняттях. Теоретичну частину курсу побудовано як науковий аналіз практики

управління великими промисловими підприємствами і підприємствами малого бізнесу, а також зроблено акцент на блоці особистісно-професійного розвитку, основ самоменеджменту. Тематика та глибина аналізу практики управління враховує знання, які студенти здобули при вивченні інших навчальних курсів. Отже, теоретична частина курсу містить методичні основи підготовки майбутніх інженерів до професійної діяльності.

Практичну частину курсу спрямовано на те, щоб допомогти кожному студенту побачити, наскільки здобуті ним знання та навички відповідають фаховим, професійним, соціальним запитам щодо свого майбутнього, і внести відповідні корективи до оволодіння необхідними знаннями. Таким чином, практична частина курсу розрахована на закріплення теоретичних положень за допомогою моделювання реальних управлінських ситуацій (рольові ігри). При розгляданні теоретичних і практичних питань у процесі занять використовуються технічні засоби навчання: класна дошка, плакати та комп'ютер.

В інтегрованій управлінській підготовці майбутнього інженера зі спеціальності “Енергетичний менеджмент” до професійної діяльності значну увагу викладачі приділяють самостійній роботі студентів. Особливого значення набуває самостійне вивчення за підручником або іншими джерелами тем і розділів, визначених викладачем. Попереднє ознайомлення з матеріалом наступного заняття з метою введення студентів у коло питань, які доведеться вивчати. Підготовка відповідей за підручником та іншими джерелами на поставлені напередодні викладачем запитання. При цьому важливим є відокремлення головної думки і лаконічне її обґрунтування. Читання тексту підручника або навчального посібника з метою закріплення здобутих знань. Такий вид самостійної роботи потребує аналізу, синтезу, порівняння, групування та диференціації явищ, чинників, закономірностей. Конспектування самостійно прочитаного: виписки, цитати, складання плану, тез, анотування. Підготовка доповідей, рефератів, повідомлень, рецензій. Самоконтроль студента пов'язаний з наміром відтворення і використання самостійно вивченої інформації та її зіставлення з джерелом. Участь студентів у проведенні наукових досліджень за тематикою кафедри.

Для виявлення оцінки ефективності сприйняття майбутніми енергетиками-менеджерами змісту інтегрованої навчальної дисципліни курсу нами був розроблений анонімний опитувальник. Було опитано 100 осіб та отримано такі результати.

На запитання “Чи можна зазначити, що вивчення дисципліни “Основи управління в енергетиці” здійснило безпосередній вплив на розвиток особистісно-професійних (управлінських) якостей?” 62 % респондентів дали позитивні відповіді. У той же час студенти, які вивчали названу вище дисципліну підкреслити, що даний курс є унікальним серед інших навчальних професійно орієнтованих дисциплін (79% респондентів); усвідомили сутність енергосистеми та особливості управління в електроенергетиці (67 % респондентів); усвідомили особливості управління соціальними системами на макро-, мезо- та мікрорівнях (63% респондентів); навчилися розуміти роль людського чинника в оперативному управлінні, складнощі і труднощі управлінської діяльності в екстремальних ситуаціях (74% респондентів); усвідомили значущість моральних аспектів інженерної діяльності (управлінський аспект) (79 % респондентів); усвідомили рівень своїх якостей, необхідних для майбутнього професіонала (69 % респондентів); виявили чинники, що перешкоджають їхньому становленню як конкурентоздатних, мобільних фахівців, професіоналів, керівників (67 % респондентів).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізовано сутність та підходи до визначення поняття “зміст освіти”. Зміст навчання не можна розглядати окремо від процесу навчання. Зміст навчання не тільки визначає необхідний обсяг інформації, але й має розвиваючу та виховну мету. Від того, як побудована система змісту навчання, якими є її елементи та взаємозв'язки, залежить кінцевий результат профе-

сійної підготовки. Зміст освіти повинен визначатися характером і структурою майбутньої професійної діяльності фахівця і відбивати поточні й перспективні потреби суспільства, його вимоги до професіоналізму та особистісних якостей фахівця.

Досліджено вплив змісту інтегрованої управлінської дисципліни на формування особистості енергетика-менеджера та його готовності до професійної діяльності за обраною спеціальністю. Наведено дані опитування студентів про вплив на них інтегрованого курсу під час вивчення дисципліни “Основи управління в енергетиці”, які свідчать про позитивну динаміку в особистісно-професійному розвитку студентів, підвищення рівня гуманітарних інтересів до проблем готовності до професійної діяльності з обраної спеціальності “Енергетичний менеджмент”, проблем щодо міжособистісного спілкування людей, проблем людини тощо. Встановлено чинники, що сприяють інтересу студентів до вивчення гуманітарних дисциплін у технічному університеті (можливість одержати нову інформацію, розширити кругозір; загальний культурний рівень студентів; наявність схильності до гуманітарних наук; особистість викладача, внутрішня мотивація на особистісно-професійний розвиток, спрямованість на формування готовності до професійної діяльності за спеціальністю та можливість побудови кар’єри тощо). Подальші дослідження необхідно спрямувати на детальніше вивчення проблеми формування конкурентноздатного фахівця в технічному університеті та питання управління якістю фахової підготовки майбутніх інженерів.

Список літератури: 1. *Андрущенко В.* Інноваційний розвиток освіти в стратегії “Українського прориву” / Віктор Андрущенко // Вища освіта України. – 2008. – № 2 (29). – С.10–17. 2. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с. 3. *Гуревич Р. С.* Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі і науковій діяльності: навч. посіб. [для студ. пед. ВНЗ і слухачів ін-тів післядипломної освіти] / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – К.: Освіта України, 2006. – 396 с. 4. *Енциклопедія освіти* / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. - К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. 5. *Ігнатюк О.А.* Теоретичні та методичні основи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету: Дис...д-ра пед.наук:13.00.04 / Ігнатюк Ольга Анатоліївна. – Харків, 2009. – 562 с. 6. *Ігнатюк О.А.* Формування майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика: [монографія] / О.А.Ігнатюк. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2009. – 434 с. 7. *Коваленко О. Е.* Методичні основи технології навчання: теоретико-методичний та практичний аспект викладання дисциплін електроенергетичного циклу: [монографія] / О. Е. Коваленко. – Харків: Основа, 1996. – 184 с. 8. *Коношевський О.Л.* Індивідуалізація самостійної роботи майбутніх учителів математики засобами мультимедіа: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Коношевський Олег Леонідович. – Вінниця, 2007. – 229 с. 9. *Костюк Д.А.* Технічна компетентність інженера-енергетика: творчий аспект / Д.А. Костюк // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – Харків: УПА. – 2006. – №14-15. – С.48-57. 10. *Лернер И. Я.* Дидактическая система методов обучения / И. Я. Лернер. – М.: Знание, 1976. – 186 с. 11. *Пидкасистый П. И.* Психолого-педагогический словарь [для учит. и руков. общеобразов. учрежд.] / П. И. Пидкасистый. – Ростов н/Д. изд. Феникс //, 1998. – 544 с. 12. *Романовский А.Г.* Формирование конкурентоспособного специалиста как стратегическая задача философии современного образования / А. Г. Романовский // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2008. – №3. – С. 3– 9. 13. *Феномен інновації: освіта, суспільство, культура* / за ред. В.Г. Кременя. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 472 с. 14. *Фоміна М.В.* Структурування змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх інженерів машинобудівного профілю: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Фоміна Марина Василівна. – Харків, 2004. – 229с. 15. *Харламов И. Ф.* Педагогика:

Учеб. пособ./ И.Ф. Харламов. – М.: Гардарики, 1999.– 519 с. 16. Шаргун Т.О. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців залізничного транспорту у процесі професійної підготовки: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Шаргун Тетяна Олександрівна. – Львів, 2006. – 223.

Bibliography (transliterated): 1. Andruwenko V. Innovacijnij rozvitok osviti v strategii "Ukraïns'kogo prorivu" / Viktor Andruwenko // Viwa osvita Ukraïni. – 2008. – № 2 (29). – S.10–17. 2. Goncharenko S. U. Ukraïns'kij pedagogichnij slovník / S.U. Goncharenko. – K.: Libid', 1997. – 376 s. 3. Gurevich R. S. Informacijno-telekomunikacijni tehnologii v navchal'nomu procesi i naukovij dijali'nosti: navch. posib. [dlja stud. ped. VNZ i sluhachiv intiv pisljadiplomnoï osviti] / R. S. Gurevich, M. Ju. Kademija. – K.: Osvita Ukraïni, 2006. – 396 s. 4. Enciklopedija osviti / Akad. ped. nauk Ukraïni; golov. red. V. G. Kremen'. - K.: Jurinkom Inter, 2008. – 1040 s. 5. Ignatjuk O.A. Teoretichni ta metodichni osnovi pidgotovki majbutn'ogo inzhenera do profesijnogo sa-movdoskonalennja v umovah tehničnogo universitetu: Dis...d-ra ped.nauk:13.00.04 / Igna-tjuk Ol'ga Anatoliïvna. – Harkiv, 2009. – 562 s. 6. Ignatjuk O.A. Formuvannja majbut-n'ogo inzhenera do profesijnogo samovdoskonalennja: teorija i praktika: [monografija] /O.A.Ignatjuk. – Harkiv: NTU "HPI", 2009. – 434 s. 7. Kovalenko O. E. Metodichni osnovi tehnologii navchannja: teoretiko-metodichnij ta praktichnij aspekt vikladannja disciplin elektroenergetičnogo ciklu: [monografija] / O. E. Kovalenko. – Harkiv: Osnova, 1996. – 184 s. 8. Konoshevs'kij O.L. Individualizacija samostijnoï roboti majbutnih uchiteliv matematiki zasobami mul'timedia: Dis... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Konoshev-s'kij Oleg Leonidovich. – Vinnicja, 2007. – 229 s. 9. Kostjuk D.A. Tehnična kompetent-nist' inzhenera-energetika: tvorchij aspekt / D.A. Kostjuk // Problemi inzhenerno-pedagogičnoï osviti. – Harkiv: UIPA. – 2006. – №14-15. – S.48-57. 10. Lerner I. Ja. Di-daktičeskaja sistema metodov obuchenija / I. Ja. Lerner. – M.: Znanie,1976. – 186 s. 11. Pidkasistyj P. I. Psihologo-pedagogičeskij slovar' [dlja uchit. i rukov. obweob-razov. uchrezhd.] / P. I. Pidkasistyj. – Rostov n/D. izd. Feniks //, 1998. – 544 s. 12. Romanovskij A.G. Formirovanie konkurentosposobnogo specialista kak strategičeskaja zadacha filosofii sovremennoho obrazovanija / A. G. Romanovskij // Teorija i praktika upravlinnja social'nimi sistemami. – 2008. – №3. – S. 3– 9. 13. Fenomen in-novacii: osvita, suspil'stvo, kul'tura / za red. V.G. Kremenja. – K.: Pedagogična dumka, 2008. – 472 s. 14. Fomina M.V. Strukturuvannja zmistu psihologo-pedagogičnoï pidgotovki majbutnih inzheneriv mashinobudivnogo profilju: Dis... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Fomina Marina Vasilivna. – Harkiv, 2004. – 229s. 15. Harlamov I. F. Pedagogika: Ucheb. posob./ I.F. Harlamov. – M.: Gardariki, 1999.– 519 s. 16. Shargun T.O. Formuvannja profesijnōi kompetentnosti u majbutnih fahivciv zalizničnogo transportu u procesi profesijnōi pidgotovki: Dis... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Shargun Tetjana Olek-siïvna. – L'viv, 2006. – 223.

О.А. Игнатюк

МОДЕРНИЗАЦИЯ СОДЕРЖАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ “ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ В ЭНЕРГЕТИКЕ” В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ ЭНЕРГЕТИКОВ-МЕНЕДЖЕРОВ

Раскрыты подходы к определению понятия “содержание образования”. Исследовано положительное влияние содержания интегрированной управленческой дисциплины на формирование личности будущего энергетика-менеджера и его готовности к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: содержание образования, инженер, интегрированная дисциплина

на, конкурентоспособный специалист, личностно-профессиональное развитие, управленческая подготовка, энергетик–менеджер.

O.A.Ignatyuk

UPDATING OF THE CONTENTS OF EDUCATION ADMINISTRATIVE PREPARATION IN A CONTEXT OF FORMATION OF THE COMPETITIVE EXPERTS OF A SPECIALTY "POWER MANAGEMENT"

The approaches to definition of concept "the contents of education" are opened. The positive influence of the contents of the integrated administrative discipline on formation of the person of the future power- administrative and his readiness for professional activity is investigated.

Key words: administrative preparation, competitive expert, contents of education, engineer, integrated discipline, the person-professional development, power- administrative.

Стаття надійшла до редакційної колегії 12.04.2011